

Slotzitting bisschoppelijk zaligverklaringsproces

Zondag 1 augustus om half drie zal de sluitingszitting plaatsvinden in het bisschoppelijk zaligverklaringsproces van pastoor Alphons Ariëns. Na 7 jaren arbeid zal de kerkelijke rechtbank haar werkzaamheden afronden op dezelfde plaats waar zij op zondag 3 augustus 1958 daarmee begonnen is: de parochiekerk te Maarssen waar Alphons Ariëns pastoor is geweest van 1908 tot 1926.

Alle processtukken worden doorgezonden naar Rome en over enkele tientallen jaren kan dan hopelijk de zaligverklaring verwacht worden.

Er heeft namelijk een drievoudig onderzoek plaatsgevonden: allereerst naar de denktrant en leefwijze van pastoor Alphons Ariëns, vervolgens naar de verering van hem door de gelovigen, en tenslotte naar zijn opvattingen voorzover als die in zijn eigen geschriften tot uitdrukking komen.

Enkele gegevens over Ariëns

Alphons Ariëns werd geboren te Utrecht op 26 april 1860 in een gezin van acht kinderen. Zijn vader was geboortig uit Venlo en de enige katholieke advocaat in Utrecht. Zijn moeder was uit de Amsterdamse zakenfamilie Povel. Zowel het pleiten voor de goede zaak als het gemak van organiseren had Fons Ariëns dus van geen vreemden. Zoals in die jaren bij vele families de gewoonte was, zou ook Fons de middelbare studies maken te Rolduc, de bekende "kostschool" bij Kerkrade. Reeds op 16-jarige leeftijd deed hij eind-examen gymnasium en omdat hij nog geen keuze gemaakt had over zijn toekomstige werkkring bleef hij nog twee jaren te Rolduc, waar hij verder studeerde aan het filosoficum. Daarna heeft hij besloten priester te worden en in 1878 gaat hij naar het groot-seminarie van het aartsbisdom Utrecht om daar op "Rijsenburg" te Driebergen zijn theologische studies te maken. Na vier jaren werd hij priester gewijd op 15

augustus 1882 door Mgr. H.J.A.P. van Ewijk uit Curaçao. Toen was Fons Ariëns pas 22 jaar oud, en hij zou voor vier jaar naar Italië vertrekken om eerst drie jaar te studeren in de dogmatische godgeleerdheid aan de Minerva, de universiteit van de paters dominicanen, en na zijn promotie nog een jaar filosofie te studeren. Zijn kennis van het Italiaans en zijn bewegelijkheid en zijn sociaal gevoel brachten hem herhaaldelijk in contact met de Italiaanse bevolking, niet alleen in de stad Rome maar kriskras door geheel Italië. Hij heeft ook een bezoek gebracht aan de toen nog levende en later heiligverklaarde Don Bosco en bij deze gebiecht.

Vanzelfsprekend was menigeen benieuwd welke benoeming ~~Fons~~ Dr. Alphons Ariëns zou krijgen, toen hij weer terug was in Nederland. Hij werd kapelaan te Enschede, dat toen een klein fabrieksstadje was van 12000 inwoners (niet eens het tiende gedeelte van het tegenwoordige Enschede), aan de enige parochiekerk van de heilige Jacobus aan de Markt.

Van 1886 tot 1901 was Ariëns als zielzorger werkzaam in Twente; want al was Ariëns op de eerste plaats kapelaan te Enschede, het was toch te verwachten geweest dat zijn arbeidsterrein groter zou zijn dan de Jacobus-parochie. Maar we zijn nu eenmaal gevoeliger voor het spectaculaire, en mede daarom is het verleidelijk om de waarde en de betekenis ook van een medemens te zien in het buitengewone. En vooral bij een figuur als Alphons Ariëns die grote invloed heeft gehad in de sociale sector van het leven, zullen we duidelijk oog moeten hebben voor de manier waarop hij zijn dagelijkse zielzorgverplichtingen als kapelaan en later als pastoor is nagekomen.

Zielzorg heeft tot eerste taak de medegelovigen behulpzaam te zijn bij hun plicht tot godsdienstigheid. God moet erkend en gediend worden op de manier die Jesus Christus ons geleerd heeft. Het gaat immers bij de godsdienstigheid allereerst om de persoon van God zelf. En de juiste houding ten opzichte van godsdienst en godsdienstigheid mogelijk maken en bevorderen, is streven van de zielzorg. En hoezeer Ariëns ook bekommerd was om de medemens, bijzonder om de mens in nood, hij wist en beleed dat de Kerk niet primair een organisatie is van maatschappelijk hulpbetoon, dus niet op de eerste plaats sociaal-charitatieve en sociaal-pedagogische belangen dient te behartigen. De Kerk is het volk Gods onderweg naar de hemel en dient God te verheerlijken en te aanbidden in geest en waarheid.

Maar juist om goede godsdienstigheid mogelijk te maken en dus uit respect voor de medemens, die tot meer geroepen is dan ^{tot} een aards bestaan, heeft Ariëns zo geploeterd en zichzelf weggecijferd voor anderen. Evenals van Mgr Frans Feron kan ook van Ariëns gezegd worden dat hij "verkruid" werd door de mensen.

Ariëns wist dat zijn belangrijkste werk lag binnen de kerk: verkondiging en heiliging door de sacramenten, opdat door die verkondiging en die heiliging de gelovigen hun leven zouden kunnen kerstenen ter verheerlijking van God. Maar hij begreep ~~dat~~ ^{de} uitlating van zijn vriend Mgr Henri Poels: je moet met de mensen niet praten over een mooie stoel later in de hemel, als ze hier niet eens een gewone stoel hebben om op te zitten.

Bij alle bemoeienissen om mensen in nood heeft in het leven van Ariëns nooit de mens in het centrum gestaan maar God. En daarom kan hij als heilige voor menigeen van ons een voorbeeld zijn en een steun.

De meer dan 500 schriften met preken en toespraken die ons van Ariëns zijn overgebleven, makken ons attent op de grote nauwkeurigheid waarmee hij zijn gedachten ordende en probeerde te formuleren. De vele doorhalingen en toevoegingen leren ons hoe groot zijn liefde voor de waarheid was en hoeveel zorg hij er aan besteedde om die waarheid begrijpelijk mee te delen. Hij had iets te zeggen als hij - hoe vaak dan ook - op de preekstoel stond. En hij plaatste na een reis in Engeland achter in de kerk van Maarssen een boekenstalletje en stichtte met enkele goede vrienden het Geert Groote Genootschap, ter verspreiding van goede en goedkope lectuur.

Ariëns had maar één kapelaansplaats gehad, toen hij in 1901 pastoor werd te Steenderen bij Zutphen, in een parochie met slechts enkele honderden katholieken. Het was dus te begrijpen dat iemand van ^{zijn} formaat en zijn capaciteiten en met een dergelijke voorgeschiedenis ook buiten Steenderen emplooi zou zoeken en vinden.

Vanuit Enschede had hij geheel Twente bestreken: enerzijds had hij de arbeiders in bescherming genomen tegen een uitbuiting door enkele fabrikanten; maar anderzijds durfde hij diezelfde arbeiders er op te wijzen dat ze behalve rechten ook plichten hadden. Hij was een laartsbedelaar, maar hij heeft vakder dan eens ergens voor de deur gestaan en niet de moed gehad om aan te bellen: zo zwaar viel het hem om weer als bedelaar op te treden, al was het dan voor anderen. Maar als hij dan de moed had om - vaak na een lange inleiding - weer

eens om geld te vragen, was een geliefde gedachte van hem: ik kom U een grote gunst bewijzen; u krijgt de kans om goed te doen; u bent in de gelegenheid om andere mensen te helpen; u mag blij zijn dat u nog kunt geven. Vriendschap met Ariëns kostte vaak geld, dat wisten zijn vrienden maar al te goed, tot zelfs verschillende niet-katholieke fabrikanten die hem als hun vriend beschouwden.

Ariëns wist dat godsdienstige en sociale emancipatie samen behoren te gaan en elkaar kunnen beïnvloeden. En hij stichtte een verenigingsgebouw op dat voor allen die te klein behuisd waren de kroeg niet de enige uitlaatklep zou zijn; want de verslaafdheid aan de drank had bij velen erge vormen aangenomen en het zuur verdiende geld kon warempel wel beter gebruikt worden.

Besef van de waardigheid van je eigen menszijn is vaak een eerste vereiste om goed te willen leven; en dat besef heeft Ariëns steeds weer voorgehouden aan iedereen met wie hij te maken had; en dat waren er velen, zeer velen. Maar dan moest ook het milieu waarin je leefde van die aard zijn dat het mogelijk was een duidelijk besef van de menselijke waardigheid te krijgen en te houden. Hij richtte een arbeidersvereniging op, het begin van de latere katholieke arbeidersbeweging, en wist daar een elite te vormen, waaruit wethouders en leden van de eerste en de tweede kamer zijn voortgekomen.

Ariëns erkende het eigene van alle cultuurwaarden en probeerde met alle denkbare middelen in een bijna onvoorstelbare wegcijfering van zichzelf de herwaardering van alle aardse werkelijkheden mogelijk te maken, al hield hij zijn hele leven lang een huiver voor alcoholische dranken. Hij had in zijn Enschedese tijd te veel dronkenschap gezien, tot bij oude vrouwen toe.

Van 1908 tot 1926 was Ariëns pastoor te Maarssen bij Utrecht. En ook hier was hij weer de echte zielzorger, in zijn bekommernis om goede verkondiging in preek en catechismusles, in zijn bevorderen van echte godsdienstigheid, in zijn vele huisbezoek en ziekenbezoek. Een rustig bezoeker was hij niet, maar hij meende het goed met iedereen, al werd hij soms met meer zorgen overladen dan zijn zenuwen konden verwerken. Dan moest hij weer op vakantie of in Heerlen een Kneippkuur ondergaan. Totdat hij 66 jaar oud zo versleten was dat hij ontslag vroeg en in Amersfoort ging wonen bij Zusters. Hij meende in zijn leven te weinig gedaan te hebben voor de missie, en trok nog rond om belangstelling en geld voor de missie-arbeid van de Kerk te verwerven. Miskenning en tegenwerking bleven ook hem niet gespaard, al

was hij dan geheim kamerheer van de paus en ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw.

Hij stierf op 7 augustus 1928, kort nadat zijn goede vriend Jhr Mr. Charles Ruys de Beerenbrouck hem nog bezocht had. En deze vriend zal in de jaren daarna zo ijveren voor de zaligverklaring van Alphons Ariëns.

Voorbereidingen van een zaligverklaring

Er ontstond een Ariënscomité, waarvan voorzitter geweest zijn Jhr Mr. Charles Ruys de Beerenbrouck, professor Dr. Gerard Brom en professor Dr. L.J. Rogier. En vanaf 1 augustus zal professor Dr. P.A.J.M. Steenkamp als voorzitter fungeren.

Dit comité heeft aan kardinaal Alfrink als bisschop van Utrecht het verzoek gericht een begin te maken met een onderzoek naar het leven van pastoor Ariëns. Daartoe moest een kerkelijke rechtbank opgedricht worden, hetgeen gebeurde op 3 augustus 1958, en door deze rechtbank zijn 93 mensen gehoord, die getuige geweest zijn van ^{de} van denktrant en leefwijze van pastoor Ariëns: familieleden en oud-kapelaans, vrienden en oud-parochianen en andere relaties hebben aan de hand van honderden vragen hun ervaringen kunnen meedelen. Van al deze verhoren - Gerard Brom is in totaal 26 uren ondervraagd - is nauwkeurig proces-verbaal opgemaakt: ruim 1000 pagina's, die ook al vertaald zijn in het Italiaans.

Deze vragen waren opgesteld door de "advocaat van de duivel", pater Dr. Anacletus van Breda O.F.M.Cap., die er voor moet zorgen dat een juist totaalbeeld ontstaat en geen facetten onopgemerkt blijven.

Voorzitter van de rechtbank is Kardinaal B. Alfrink, die zich liet vertegenwoordigen door Mgr. Constans Kramer O.F.M., verdreven bisschop van Luanfu. Rechters waren Mgr. Dr. J. Geerdinck en Mgr. Prof. Dr. F. van Welie.

Bovendien heeft de rechtbank een onderzoek ingesteld naar de omvang en de aard van de belangstelling en de verering voor Ariëns, en alle geschriften verzameld. Gelukkig waren vele geschriften aanwezig in het Ariëns-archief van de Nijmeegse Universiteit, afkomstig deels uit de nalatenschap van professor Brom. De ruim 500 schriften met preken en toespraken mochten in Nederland door acht theologen

bestudeerd worden, zodat ieder van de 4 porties door twee theologen geheel nagelzen is, die daarover hun rapporten gemaakt hebben. De andere geschriften - ruim 3000 brieven en vele honderden artikelen - gaan in origineel of fotocopie meer naar Rome, naar de ritengien congregatie, een van de 11 pauselijke departementen die samen met enkele andere kantoren de Romeinse curie vormen. De ritengien congregatie heeft de zorgen voor de riten, de kerkelijke gebruiken, waaronder het belangrijkste is: de verering van heiligen.

Alle processtukken van het bisschoppelijk proces ter voorbereiding van de zaligverklaring van Alphons Ariëns worden 1 augustus verzenkklar gemaakt, naar Rome gezonden en daar goed bestudeerd.

Als dit onderzoek gunstig verloopt, zal een pauselijke rechtbank in tweede instantie een proces voeren; en wanneer uit dit onderzoek in hoger beroep een opvallend christelijk levensgetuigenis naar voren treedt, kan de Kerk pastoor Ariëns eerbied-waardig verklaren. Maar over heiligheid - een bovennatuurlijke hoedanigheid - kan men geen rechtstreekse menselijke ervaringskennis hebben. Genade onttrekt zich als zodanig aan menselijke waarneming. Maar nu weten we dat God soms op de voorspraak van een heilige een wonder doet en dus zelf als getuige van iemands heiligheid optreedt. Pas als dit gebeurd is, kan de Kerk overgaan tot een zaligverklaring, dus verklaren dat iemand zalig, in de hemel is. Wanneer daarna nog andere wonderen plaatsvinden, kan een heiligverklaring volgen, die slechts een bijzondere nuancering geeft aan de verering. Wanneer iemand evenwel bewust en vrijwillig - in een marteldood omwille van het geloof - zijn leven aan God terug geeft, heeft men ook zekerheid omtrent ^{diens} zijn heiligheid: als men door zijn leven vrij en graag aan God terug te geven niet in de hemel komt, komt men er nooit.

Betekenis van de heiligenverering

Steeds weer wordt de vraag gesteld: waarom heeft het nog zin om zaligverklaringen voor te bereiden en uit te spreken? En dan volgt de opmerking dat heiligen-verering eigenlijk niet meer van deze tijd is, alsof leven-vanuit-het-geloof ooit iets van deze wereld en deze tijd zou kunnen zijn.

De uiteindelijke reden van zaligverklaringen en dus ook van heiligenverering is de volgende: de Kerk van Christus moet altijd de heilige Kerk zijn, niet alleen de vroeger heilige Kerk. Zij moet

haar heiligheid kenbaar maken in de heiligheid van haar leden. Dit is de diepe zin van de heiligenverering: altijd weer opnieuw, in iedere nationaliteit, in ieder land, met leden van iedere leeftijd en capaciteit, zal de Kerk moeten laten zien dat de genade die Christus verdiend heeft, steeds aanwezig en werkzaam is. Dat opvallende heiligheid eerder geconstateerd wordt waar meer opvallend naar heiligheid gestreefd wordt, ligt voor de hand. We weten zelfs - en paus Benedictus XIV (1740-1758) heeft dit uitdrukkelijk geleerd - dat heiligheid kan voorkomen buiten zichtbaar contact met de Kerk, want we kunnen de Kerk vergelijken met een grote drijvende ijsberg waarvan slechts een klein gedeelte boven water uitsteekt. Maar het is de wil van Christus dat allen ook zichtbaar tot zijn Kerk behoren.

Een heilige is ook een voorbeeld voor ons. Niemand kan leven aan de hand van een schema of een mooie gedachte. We hebben allemaal voorbeelden nodig waarnaar we ons kunnen oriënteren, niet om deze na te doen, dat is minderwaardig, maar om hen na te volgen. En dat betekent: in onze eigen situatie doen, wat die heilige zou gedaan hebben als hij hier in mijn plaats was geweest. En het ideaal dat Christus ons voorhoudt, is mede daarom pas een ideaal omdat het verwerkelijkt kan worden in vele heiligen en in feite ook belâchaamd wordt in zo vele heiligen.

Bovendien is een heilige een voorspreker. In Gods heils-economie kan een heilige voor ons bidden opdat wij iets van zijn mentaliteit en leeftrant meekrijgen, en tot echte en eigentijdse heiligheid kunnen komen.

De emancipatie - die nooit definitief is maar steeds weer opnieuw moet verworven worden - bereikt telkens haar voltooiing waar heiligen deze aarde met de hemel verbinden. Dat is in ons vaderland vaak gebeurd, vanaf Servatius en Willibrord en Lidwina, de martelaren van Gorcum en Petrus Canisius. Velen van ons hopen mee te maken dat ook Titus Brandsma en Alphons Ariëns en vele anderen - leken en priesters en kloosterlingen - als heiligen mogen gekend en vereerd worden.

Monulphus Gemmeke o.carm.

griffier diocesaan proces